

ROZHOVOR

Neptejme se, jaký svět bude, ptejme se, jaký svět bychom chtěli

Petr Daniš vystudoval filosofii a environmentální etiku. Od roku 2002 působí ve vzdělávacím centru Tereza v Praze, nyní jako ředitel. Zároveň je předsedou Sítě středisek ekologické výchovy Pavučina. Všechno rád zlepšuje – organizace, kde působí, jejich programy, český vzdělávací systém, svět. A taky píše knihy. Má rád svou rodinu a nejlíp si odpočine lezením po skalách.

Rozhodl jste se věnovat se na více než plný úvazek ekologické výchově. Jak při té činnosti využíváte své vzdělání v oboru filosofie?

Při studiu filosofie nás nutili samostatně myslet. Snad to dělám i teď. Učili nás číst náročné texty. Dnes čtu hodně odborné literatury o environmentální výchově, pedagogice a udržitelném rozvoji. Učili nás psát. Dnes píšu žádosti o grant, různé zprávy o činnosti a postupně i odborné publikace.

Zvažoval jste původně vědeckou dráhu... Proč jste se nakonec vydal cestou praktickou?

Osm let jsem četl a interpretoval filosofické knihy. Najednou toho bylo moc. Doktorát jsem nedokončil, protože se ve mně probudila velká potřeba začít dělat něco praktického.

Vaši domovskou organizací je vzdělávací centrum Tereza, kde působíte jako ředitel. Jak a proč jste se do Terezy dostal?

Když jsem zběhl z filosofie, vybral jsem si Terezu jako místo výkonu civilní vojenské služby. Po roce a půl jsem si Terezu zamiloval a zůstal jako programový pracovník. Po dalším roce a půl se hledal nový ředitel a byl jsem jedním z lidí, kteří dostali nabídku se o tu roli ucházet.

Nač jste ve své práci v Tereze hrdý?

Jsem hrdý na tým skvělých lidí v Tereze. Společně pracujeme na tom, abychom to, co děláme, dělali stále lépe. Jsem hrdý na stovky výborných učitelů, kteří se s námi rozhodli spolupracovat. Sme-kám před všemi učiteli, kteří v sobě najdou energii zkoušet pořád nové cesty

k tomu, aby se jejich žáci učili skutečně hodnotným věcem pro svůj další život. A jsem hrdý na tisíce žáků a mladých lidí, kteří prošli našimi programy a zanechalo to v nich pozitivní dopad. Mnoho jich dnes pomáhá měnit své okolí k lepšímu.

Říkáte o sobě: „Fascinuje mne svoboda a odpovědnost, kterou jsem dostal. Můžeme snít velké vize a je na nás je naplnit.“ Povězte nám něco o svobodě...

Jako ředitel Terezy mám v mnohém velkou svobodu. Výhodou neziskových organizací je podle mne to, že jsou řízené svým posláním, vizí. Máme dar se svobodně rozhodnout, co a jak chceme dělat, jaký problém řešit, jaké dobro ve společnosti prosazovat. A pak se to snažíme naplnit. Je to na nás, na našich schopnostech, naší vůli a kreativité.

A odpovědnost...?

Odpovědnost je druhá strana stejné mince. Cítím odpovědnost za to, abych dobře zvládl roli, kterou mám zastávat. Jsem přesvědčen, že bez svobody není odpovědnost, maximálně poslušnost. Proto se snažím dát velké množství svobody i lidem, se kterými pracuji. Jen tak může vyrůst jejich motivace, samostatnost a právní odpovědnost.

Jaká je vaše vize?

Naší vizí v Tereze je vzdělávat děti, aby tvořily společnost přátelskou k přírodě. A rozhodli jsme se podporovat učitele a rodiče, aby nám s tím pomohli.

Máte pocit, že se vám daří ji naplňovat?

Ano a ne. Ano, protože vzdělávací programy, kterými tuto vizí naplňujeme, jsou

úspěšné. Rozšířili jsme je po celé ČR, víme, že mají skutečný dopad na děti, a dostávají se k nám zpátky příběhy o tom, co děti dokázaly udělat pro své životní prostředí. Ne, protože vize je schválně formulována velmi ambiciózně. Zdaleka nejsme u cíle.

V publikaci „Environmentální výchova“, kterou jste v roce 2015 autorsky zpracoval pro Ministerstvo životního prostředí, citujete pěknou definici UNESCO: „Environmentální vzdělávání umožňuje lidem předvídat, rozeznávat a řešit problémy, které ohrožují život na naší planetě.“ Prosím, okomentoval byste ji pro čtenáře Bedrníku?

Environmentální výchova by nám měla pomoci nahlédnout, že tyto problémy souvisí bezprostředně s našimi životy. Každý člověk, každý den, od rána do večera, svým jednáním tyto problémy zvětšuje, nebo zmenšuje. Záleží na tom, co jíme, co nakupujeme, jak se dopravujeme, kolik a jakou energii spotřebováváme... Musíme umět ty problémy rozeznat, rozumět tomu, jak souvisí s našimi životy, abychom jim mohli předcházet a abychom je mohli řešit.

Tato publikace klade důraz na to, aby si lidé od dětství všímali projevů přírody, propojovali si je s vlastním životem, předvíдали možné dopady svých činností na stav životního prostředí. Máme se učit klást si otázky, vyhodnocovat informace, vybrat si konkrétní problém a ponořit se do něj, hledat možnosti řešení a zároveň vnímat ostatní lidi či společenské skupiny, jejich hodnoty, motivace a vyjednávat způsob řešení konfliktu. To jsou vysoké nároky... Jak se tohle daří v českých školách?



Jak co a jak kde. Obecně se ale v českém školství více daří předávat jednotlivé znalosti, například o přírodě, a méně se daří rozvíjet dovednosti žáků, které předpokládají jejich samostatnou aktivitu, například vlastní bádání o přírodě, vlastní řešení problémů životního prostředí. Nerad bych z toho však vinil učitele. Vůbec není jednoduché tyto dovednosti u žáků rozvíjet. Svět se mění, mění se struktura znalostí a dovedností, které budou naši žáci v budoucnosti potřebovat, mění se žáci samotní. Pokud se učitelé sami ve škole ani na univerzitě nesetkali s učebními strategiemi rozvíjejícími podobné dovednosti, jak je mají používat ve své výuce? Učitelé potřebují jasnou společenskou objednávku, že se mají na rozvoj určitých dovedností více zaměřit, potřebují k tomu dostatečný prostor ve výuce a potřebují pomocnou ruku při hledání vhodných přístupů, jak toho dosáhnout.

Zabýváte se také účinností ekologické výchovy. Proč je něco takového potřeba?

Víte, jaký je hlavní rozdíl mezi špičkovým a průměrným učitelem podle současného pedagogického výzkumu? Že špičkový učitel neustále vyhodnocuje dopad svého působení na žáky. Špičkový učitel si ve třídě pořád dokola klade tři

otázky: Kam jdeme? Jak se nám to daří? A co dál? Ví, co chce žáky naučit, a žáci to vědí také. Všimá si toho, jak to žákům jde, co ano a co ne. A reaguje na to, když něco někomu nejde, a hledá další způsoby, jak mu pomoci se to naučit. No, a v environmentální výchově je to stejné. Jedněle když soustavně zjišťujeme, jak se nám

o účinnosti programů environmentální výchovy v naší zemi?

Víme, že některé programy environmentální výchovy dobře fungují, prokazatelně rozvíjí znalosti a dovednosti nebo mění postoje a chování účastníků programu tak, jak jsme o to usilovali. A víme, že u jiných programů se nic ta-

Nechcete, aby vaše děti byly závislé na médiích? No, tak jim musíte nabídnout stejně, nebo dokonce více, zábavnou činnost, než jenom sledovat média.

naše působení daří, co si žáci z programů environmentální výchovy skutečně odnášejí, co jim jde a co jim nejde, můžeme na to pak reagovat a programy rozvíjet tím směrem, aby jejich přínos pro žáky byl ještě větší.

Nepochybně kvalitní programy environmentální výchovy nabízí řada středisek ekologické výchovy. Co prokazatelně víme

kového zatím prokázat nepodařilo, nebo jsme to ani nezkoušeli. Já problém nevídám v tom, když se neprokáže účinek nějakého programu. To se přece stává každému. Když se dozvím, co v programu nefunguje, budu se snažit pochopit, proč se to tak děje, a následně program předělám, vylepším nebo vyzkouším něco úplně jiného. Problém vidím v tom, když se bráníme vyhodnocováním dopadu pro-

gramu na účastníky se zabývat. Můžeme pak roky opakovat programy, které sice všechny pobaví, ale nikomu nic podstatného nepřinesou. Sami sebe tak připravujeme o možnost nahlédnout, co se s účastníky programu skutečně děje, a o příležitost k vlastnímu učení a zlepšování. Když dám jako příklad Terezu, s vyhodnocováním dopadu našich programů na žáky jsme začínali asi před deseti lety a u dvou programů ze tří tento dopad zpočátku nebyl úplně přesvědčivý. Od té doby pracujeme na zlepšení, předělali jsme metodiky těchto programů a zvýšili podporu učitelům. Další vyhodnocování nám teprve přineslo uspokojivé výsledky, že programy mají prokazatelný dopad na žáky, byť se nám opět ukázal další prostor ke zlepšení. Z rozhovorů s lidmi z jiných ekocenter vím, že řada z nich prochází podobnou zkušeností. Vytvořit účinné programy environmentální výchovy se většinou nepovede napoprvé, je na tom potřeba dlouhodobě pracovat.

Proč jste přijal funkci předsedy sítě středisek ekologické výchovy Pavučina – tuším, že spíše nevděčnou?

Proč nevděčnou? Roli předsedy Pavučiny vnímám jako ohromnou příležitost posouvat kvalitu environmentální výchovy v celé naší zemi. A je pro mě poctou, že mě starší a zkušenější kolegové z výkonného výboru Pavučiny, jako jsou Hanka Korvasová, Jirka Kulich nebo Pepa Zetek, do čela Pavučiny zvolili.

Kam Pavučina pod vaším vedením směřuje?

Environmentální výchova je svého druhu řemeslo a Pavučina je určitým cechem pro ty, kdo se tomuto řemeslu věnují. Dobrá cechovní organizace musí ve své zemi vytvářet a vyjednávat dobré podmínky pro to, aby řemeslo mohlo vzkvétat, ale musí také dbát na kvalitu řemesla, aby ho někdo nešidil a nedělal mu ostudu. Chtěl bych, abychom se v Pavučině dokázali shodnout, jak vypadá kvalitní environmentální výchova, a chtěl bych, abychom se dokázali vzdělávat a stále kvalitu našich služeb zvyšovat. Za hodně důležité považují posilovat v Pavučině kulturu vzájemného učení, podpory a spolupráce. Všem nám jde o stejnou velkou věc, pomáhat lidem pečovat o naši zemi i planetu, a společně toho dokážeme více než sami. Vnímám, že podobné směřování dnes v Pavučině není jen moje představa, ale přeje si ho většina členů – a z toho mám radost.

Co vás přimělo napsat knížku „Děti venku v přírodě: ohrožený druh?“

Vědecké výzkumy z celého světa nám přesvědčivě ukazují, jak kontakt s přírodou podporuje zdraví a učení dětí. Dnešní děti jsou však venku málo, a to je skutečný problém. Podle nedávného průzkumu

tráví děti v Česku dvakrát více času s moderními médii než venku. Téměř polovina dětí je venku méně než hodinu denně a každé desáté ven nechodí vůbec. Nedivme se potom, že nám děti tloustnou, jsou více nemocné, méně spokojené a mají různé poruchy učení. Zatímco v některých zemích je tento problém dobře zmapovaný a je to veřejné téma, u nás se o tom pořád píše a mluví příliš málo. Chtěl jsem pomoci tomu, aby se to i u nás stalo tématem. Tématem pro rodiče, učitele i odborníky ve vzdělávání. Je v našich silách nepříznivou situaci změnit, ale musíme to chtít a musíme se spojit a začít s tím něco dělat.

Když jste byl malý a mladý, pobýval jste hodně v přírodě?

Hodnoceno s odstupem to bylo hodně. Když skončila škola, hodil jsem aktovku domů a šel si hrát ven s kamarády. V první, druhé, třetí třídě jsem měl naprostou svobodu toulat se s kamarády po ulicích, dvorcích i po lese asi v kilometrovém okruhu od domova. A to jsem bydlel v Praze. Taková míra volnosti je v dnešní době téměř nepředstavitelná i pro děti na vesnici. Později, zhruba od svých 18 do 23 let pro mne příroda sehrála velkou roli při hledání sebe sama. Každé letní prázdniny jsem cestoval, většinou sám, a hodně času jsem strávil v přírodě na horách. Přešel jsem části Skalistých hor, Pyrenejí, hor a kopců na Korsice, ve Skotsku a na dalších místech. Některá léta jsem většinu nocí strávil někde venku pod širákem.

Kolik času tráví venku vaše čtyři děti?

Od jara do podzimu často skoro celý den a teď v zimě většinou alespoň pár hodin denně. Máme štěstí, můžeme si to dovolit, žena je zatím s dětmi doma a nejstarší Róza se doma i učí.

Smíme vědět, jak jsou staré?

Osm, šest, čtyři a jeden rok.

Potýkáte se v rodině s přitažlivostí moderních médií?

Samozřejmě, moderní média jsou pro naše děti přitažlivá.

Jak řešíte tento konflikt? Můžete dát pár dobrých rad?

Musím říct, že žádný konflikt vlastně neřešíme. Naše děti jsou hodně venku, umí si venku hrát a baví je to. Kdykoli můžeme, my sami jsme s dětmi venku. No, a pak taky děti baví koukat na videa na počítači, hrát hry na mobilu a sledovat pár svých oblíbených pořadů v televizi. Nevidíme v tom nic špatného, i to děti rozvíjí. Víte, ono to není buď, anebo. Musíme umět být oboživelní, užívat si to společně venku v přírodě i doma s médii. Problém s médii je v tom, když ovládnou naše životy tak, že tam nezbyde prostor

pro nic jiného. Média jsou dobrý sluha, ale špatný pán. Média jsou potenciálně návyková. Nechcete, aby vaše děti byly závislé na médiích? No, tak jim musíte nabídnout stejně, nebo dokonce více zábavnou činnost, než jenom sledovat média. Jinak ale z médií nemusíme dělat strašáka. V tomto pochopení mi hodně pomohl Peter Gray. Ten ve svých článcích ukazuje, že děti instinktivně pozorují, co dělají dospělí, a pak si hrají s nástroji, které jsou pro danou kulturu důležité, aby si je osvojily a mohly být ve své kultuře v dospělosti úspěšné. Tak to dělaly děti lovců a sběračů s luky a šípy a tak to dělají naše děti s počítači, tablety a telefony.

Co je pro vás osobně nejbližší náročná výzva? Nebo jich je víc?

Je jich víc. V Tereze plánujeme rozjet nový program Učíme venku, který učitelům bude poskytovat informace, metodiky a celkovou podporu k tomu, aby svoji výuku mohli realizovat více venku. V Pavučině zamýšlíme pro environmentální výchovu vytvořit standardy kvality pro práci lektora, pro tvorbu vzdělávacích programů a vzdělávacích materiálů. A s mojí ženou Justinou chceme napsat knížku o svobodné hře dětí, abychom ukázali význam svobodné hry pro rozvoj dětí a přiblížili naše zkušenosti, jak ji v dnešní době provozovat.

Jaký bude svět podle Petra Daniše za nějakých deset, dvacet let?

To pochopitelně nevím. Co ale vím, je to, že jsme to my všichni, kdo svět spoluvytváříme. Neptejme se jen, jaký svět bude. Ptejme se, jaký svět bychom chtěli. Ptejme se, co pro to musíme udělat, abychom takový svět vytvořili. Ptejme se, jak musíme vzdělávat sami sebe a naše děti, abychom se k takovému světu přiblížili. Já bych chtěl, aby ve světě bylo více svobody a spravedlnosti, abychom uměli řešit konflikty dohodou, nikoli násilím, a abychom se naučili vést šťastné životy bez zbytečného konzumu. Chtěl bych, abychom podstatnou část planety ponechali zpátky přírodě, a dali tak šanci veškerému životu se zotavit, protože když to neuděláme, přestane nám planeta poskytovat ekosystémové služby, na kterých jsme závislí. Nemyslím si, že jsem snílek. Jinými slovy bych chtěl to samé, co stanovují cíle udržitelného rozvoje, které byly nedávno domluveny a přijaty na půdě OSN jako agenda celosvětového rozvoje do roku 2030. Jistě jsou to velké a nesnadné cíle. Ale pokud budeme chtít a zaměříme své úsilí tímto směrem, máme šanci. Jsem přesvědčen, že my, vzdělavatelé, ať už lektori v ekocentrech, nebo učitelé ve školách, v tom musíme sehrát zásadní roli. ■

Ptala se Hana Kolářová
Foto: Justina Danišová